

власне визнання усиновлення недійсним, скасування усиновлення та позбавлення усиновлювача батьківських прав у разі усиновлення дитини — громадянина України в українських судах іноземним громадянином є практично неможливим за чинного законодавчого регулювання відносин з усиновлення за участю іноземного елемента. Вітчизняне законодавство не передбачає реального контролю за сім'ями іноземців, які усиновили дітей, з боку нашої держави. Сьогодні існує проблема — відсутність належного моніторингу умов життя кожної усиновленої дитини, яка знаходиться на території іноземної держави. В результаті цього дитині неможливо надати своєчасну допомогу, а також неможливо скасувати усиновлення, коли воно становить загрозу його життя.

Крім того, порушуються як права усиновлених дітей, зокрема право на сім'ю, право на усиновлення, право на повернення до батьків тощо, так і права батьків таких дітей, оскільки у разі скасування усиновлення або визнання його недійсним за рішенням суду можуть бути поновлені батьківські права матері та батька дитини (ст. 169 СК України).

Лунають пропозиції про повне припинення усиновлення іноземними громадянами українських дітей, однак це породило б інші проблеми — позбавило б дітей права на проживання в сім'ї, унеможливило б усиновлення іноземцями дітей, які проживають з одним із батьків.

Виходячи з інтересів дитини, доцільним, на нашу думку, є законодавче закріплення здійснення усиновлення дітей-громадян України усиновлювачами — іноземцями та громадянами України, які постійно проживають за кордоном, без дотримання таємниці усиновлення, а також із посиленням регулярним контролем за сім'єю усиновлювачів з боку органів державної влади до досягнення дитиною повноліття.

ГРЕБЕНЩІКОВА Т. А.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри цивільного права

ВИНА ОСОБИ, ЩО СТВОРИЛА ЗАГРОЗУ ЖИТТЮ, ЗДОРОВ'Ю, МАЙНУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ АБО МАЙНУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У юридичній літературі досить поширена думка, що вже в Стародавньому Римі вина була необхідною умовою цивільно-правової відповідальності. (Подопрігора А. А. Основы римского гражданского права. — К., 1990. — С. 181). Разом із тим, загального поняття вини

у той час вироблено ще не було. Так само, як не існувало і загального принципу відповідальності за вину, що з'явився пізніше стосовно до зобов'язань із заподіяння шкоди, як припускають фахівці у цій галузі, очевидно, під впливом християнського світогляду. Тому можна припустити, що з римського приватного права у більш пізні системи права запозичили, в основному, рішення, пов'язані з формами вини, а також загальне правило відповідальності за вину, з якого законом допускаються винятки. (Харитонов Е. О. Рецепция римского частного права. — Одеса: Бахва, 1996. — С. 133–146.)

У сучасній цивілістиці, так само, як і у загальній теорії права та інших галузях правознавства, категорія вини вже розглядається як складна правова категорія, що може бути охарактеризована з різних сторін.

У самому загальному вигляді вина може бути визначена як психічне ставлення особи до її протиправної поведінки (тобто, до здійсненої нею протиправної дії або бездіяльності), а також до протиправних наслідків, що настають чи можуть настати у зв'язку з такою поведінкою (протиправними діями чи бездіяльністю). (Иоффе О. С. Обязательственное право. — М.: Юрид. лит., 1975. — С. 128; Иоффе О. С. Ответственное по советскому гражданскому праву // В кн.: Избранные труды: В 4 т. Т. I. Правоотношение по советскому гражданскому праву. Ответственность по советскому гражданскому праву. — СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. — С. 327–341.)

Якщо ж оцінювати категорію вини під різними кутами зору, виходячи хоча б з наведеного вище визначення, то необхідно враховувати наявність у ній психологічного та соціального аспектів.

З одного боку, вина виступає як явище психологічне, оскільки її сутність, як і проблема винності чи невинності людини не може бути з'ясована у відриві від свідомості й волі останньої.

З іншого боку, вина це не тільки психологічне, але й певне суспільне явище, яке наповнене відповідним соціальним змістом.

Значення вини полягає в тому, що завдяки визнанню її однією з умов відповідальності, фізичні та юридичні особи можуть упевнено розвивати свою суспільно корисну активність, не боячись відповідальності за різного роду випадковості, не ризикуючи можливістю тягаря наслідків, передбачати які вони не могли при найвищому ступені передбачливості та дбайливості. Таку роль вина відіграє тому, що виступає актом свідомої поведінки особи, а отже охоплює усвідомлення нею двох істотних для характеристики вини моментів.

Цивільне законодавство та спеціальна література містять згадку про різні форми і ступені вини — намір, груба необережність (недбалість), необережність (проста необережність, легка недбалість), що мають значення для визначення обсягу відповідальності. Наприклад, якщо груба

необережність самого потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то у залежності від ступеня вини потерпілого і особи, яка завдала шкоду, розмір відшкодування повинен бути зменшений. (частини перша та друга ст. 1193 ЦК України).

Цивільне законодавство, на відміну від закону кримінального, виходить із припущення про те, що особа, яка діє протиправно, є винуватою. Інакше кажучи, у цивільному праві діє презумпція винності правопорушника (Зобов'язальне право: теорія і практика. Навч. посібник для студентів юрид. вузів і факультетів/ О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова, В. В. Луць та інші; За ред.. О. В. Дзери. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — С. 115). Якщо в кримінальному праві тягар доведення вини лежить на правоохоронних органах, то при цивільних правопорушеннях відсутність вини доводить порушник (відповідач). Таке правило встановлене тому, що у цивільних справах не ведеться попереднього слідства, поперше, а також тому, що кредитор не може знати, яке ж психічне відношення відповідача до вчиненого й до результатів, по-друге. Потерпілому (кредиторові) достатньо довести, що шкода, яка настала, є результатом дій даної особи, що завдала шкоду (боржника). Відповідач, щоб звільнити себе від відповідальності, зобов'язаний довести, що він діяв невинно. Якщо він цього не зробить, то буде нести цивільно-правову відповідальність за вчинене порушення (завдання шкоди, невиконання зобов'язання тощо).

З врахуванням викладеного вище, можна запропонувати таке поняття та відзначити такі особливості вини як однієї з умов відшкодування шкоди, завданої внаслідок неусунення загрози, створеної життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Зокрема, вона може бути визначена як психічне ставлення особи до створення нею загрози завдання шкоди., а також до шкідливих наслідків, які можуть настати (настають) у зв'язку з тим, що зазначена загроза не була усунена, не зважаючи на вимогу володільця блага, якому створена загроза, або іншої особи, вказаної у законі.

Таким чином, ми виходимо з того, що створення загрози відбувається з певних психічних позицій. Порушник або знає, що його дії створять небезпеку для чийось майнових або немайнових інтересів, або міг і повинен був це знати (дійсно знав би про це, якби виявив належну турботу про врахування порушених ним цивільних прав та інтересів іншої особи, а не виразив до них повної або, принаймні, певної зневаги).

Отже, створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи, а згодом її неусунення виражає певне негативне ставлення порушників до прав та інтересів інших осіб.